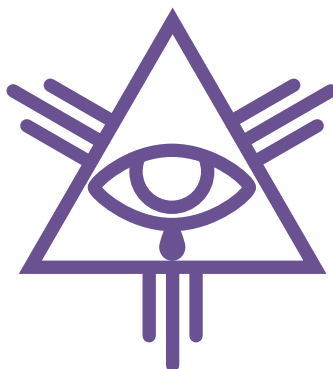

Krásný bílý svět versus žlutý svetřík

Vladimír Stanzel — Martin Vaněk — Eva Klíčová

Současná próza nemá mnoho jistot, ale jednou z nich se zdá být nenápadný tichý muž Jiří Hájiček. Jistou nenápadností a tichem se pak vyznačuje i jeho psaní. Psaní bez „speciálních efektů“, prostě vyprávění o postavách, u nichž máte pocit, že je vlastně dávno tak trochu znáte. Nový román *Dešťová hůl* má kromě zmíněných kvalit významově promyšlenou barevnost. Tedy barevnost — kromě Bohunina žlutého svetru je tu středem všeho bílá. Bílá ve funkci slepé skvrny. Místa, kde oslepeme a začneme si šlapat po štěstí.

Vladimíre, co soudíte o kritice?

VS: Je mi skoro až hanba, že jako obvykle musím s recenzentem souhlasit, takže velké jiskření protichůdných

názorů se asi konat nebude. Kritika postihuje, co je dle mého mínění v knize i v autorově poetice důležité.

A co to vlastně je? Co dělá Hájička Hájičkem?

A píše tu na stejné vlně i někdo jiný, nebo

Jiří Hájiček stojí jak lipka v širém poli?

MV: Myslím, že něco podobného najdeme u Kateřiny Tučkové. Snahu po zachycení lidských osudů, příběhů normálních lidí, i když Jiří Hájiček není tak patetický. Dokonce mě napadla i paralela s Janem Skácelem.

VS: Hájičkovy texty významně utváří cit pro venkov a jeho obyvatele — nezobrazuje je schematicky jako podivné vidláky, ale jako lidské bytosti, toužící, milující, nenávidějící. Kniha nepřináší autorovu představu o venkovu, ale jeho vcelku realistický obraz. A silnou devízou je také vypravěčství a ohromná čtivost: když jsem *Dešťovou hůl* otevřel, prakticky na jeden záťah jsem zvládl sto stran, to se mi už dlouho nestalo. Paralelu s Tučkovou bych cítil podobně, i něco ze Skácela bych akceptoval, ačkoli jeho krajiny jsou spíše archetypální, zatímco Hájiček je jasně ukotven do jižních Čech.

„Podivní vidláci“, to myslím přesně vystihuje obraz současného venkova ve filmu. Příklad, kdy se

9 Zbyňkův život je ve srovnání s životem Bohuniným procházka růžovou zahradou, jeho krize se místy ukazuje jako nezávažná, byť v ní jde o hledání mužské identity městského „kajcla“; je krizí z nadbytku. 6

Vladimír Stanzel

venkov jeví jako nějaká sociální bizárie pomalu v retro kulisách, si asi vybaví každý. Je to takový levný způsob, jak vyrobít pokoukání pro Pražany a jejich náplavy, ti už si najednou přijdou prostě dál... Ale spisovatelé se venkovu vlastně celkem vyhýbají. Napadá mě teď jen Anna Bolavá a román *Do tmy*, to je značně sugestivní a zároveň deziluzivní obraz intelektuálky na vsi. Vzpomeneme si ještě na někoho?

MV: Měl bych tu paralelu Skácel—Hájíček asi více vysvětlit. Když jsem psal v textu, že základní vidění světa v románech Jiřího Hájíčka je komplikovanější, než se na první pohled zdá, myslel jsem právě i na poezii Jana Skácela, kde je také ticho, les, louky, zvířátka... Jenže stejně jako Skácel i Hájíček jsou poměrně spoří chlapi, co se týče toho vyjadřování, vyznávají stejné hodnoty — ani jeden není přiznaně katolický, ale něco v pozadí, když ne katolického, tak alespoň křesťanského tam je. Právě i tím vztahem k rodné hroudě.

Ze současných autorů se snaží psát podobně další Jihočeč, a sice Standa Beran, jsem zvědavý na jeho další knihu.

VS: Skácel sám se prý — dle profesora Kozmína — vzpíral tomu, aby byl brán jako básník jižní Moravy. Nicméně zůžil jsem si, jak vidno, zorné pole. Ano, řád, který o sobě dává vědět a který na nás klade jisté mravní požadavky, je možno u Hájíčka vystopovat. Ať přemýšlím, jak přemýšlím, v současné době písaři autoři mě nenapadají, donedávna sem bylo možno zařadit Legátovou či Vaculíka, jenže ti už bohužel dopsali.

Skácel je pro mne až sentimentální, navíc unikající do báze mýtu, kdežto v Hájíčkových prózách se tematizují střety starého světa s tím moderním či modernistickým.

MV: Jistě, Skácel nemůže sloužit jako hlavní komparace. Jiří Hájíček je, jak píše Vladimír, asi skutečně poměrně ojedinelý svou poetikou i tím, že se nesnaží psát „velké“ příběhy.

Nemáte pocit, že při rozpravách o hodnotách v Hájíčkových románech lze snadno sklouznout k patosu? Neznamená to, že ty tradiční hodnoty byly už nějak nedůvěryhodné? Že jsou dokonce v konfliktu s hodnotami, které jsou dnes v kurzu: s multikulturalismem, feminismem a podobně? Snad jen vztah k přírodě a té rodné hroudě tu nekoliduje s ekologií.

VS: Pro městského současníka nebo člověka žijícího ve vykořeněných Sudetech mohou být nedůvěryhodnými. Kdo však pozná někoho z opravdu selského rodu, ctícího kořeny sahající třeba i několik stovek let do minulosti, kdo zažije třeba Horňácko a vztah těch lidí k lidovým písním, ten pozná, že ty hodnoty přetrvávají, i když nejsou zrovna ve fóru. Koneckonců komunisté se po roce 1948 zaměřili hlavně na venkov a rozbili vazby lidí k půdě, z hospodářů se stali dělníci v zemědělství. Ovšem bylo by chybou idealizovat si život na vesnici a vztahy mezi tamními lidmi, nakonec i z realistických próz devatenáctého století víme, že nebylo oč stát.

MV: To je právě to, co se snaží Hájíček postihnout — proměnu venkova jednak za normalizace (*Rybí krev*) a jednak po roce 1989. A tím je i v určitém rozporu se současným způsobem života městského člověka, který je roztěkaný a v němž z principu nemá místo přírodní hybná síla a pravidelný roční cyklus. Hájíkův hrdina je prostě pomalejší a zásadovější — nechce se hnát za každou cenu někam vysoko, vydrápat se na vrchol společenského žebříčku. K realitě dnešního jihočeského venkova, jak jsem ho měl možnost sám poznat, bych mohl říct jen to, že je ještě trochu drsnější, než to Hájíček zobrazuje.

VS: Zbyňěk je jistým způsobem ruralistická postava (ostatně Hájíček má tak trochu nálepkou ruralistického spisovatele). Pochází z venkovského prostředí a jako mladý se vytrhl, ale s městem se nedokáže sžít, to je v prózách tohoto směru typický motiv. I proto přemýšlím, do jaké míry lze *Dešťovou hůl* považovat za realistickou prózu.

● K větší životnosti figur bych čekal víc těch sprostých slov, facek a vyražených vrat. A vlastně i sexu. Navíc závěrečný happy end už je taková trošku povinnost. 6

Martin Vaněk

Zbyněk zcela jistě není typickým hrdinou naší doby, už kvůli hodnotám, které vyznává. Jedná velmi mravně, nedopustí se ani nevěry, ačkoli čtenář čeká, jestli mezi ním a Bohunou dojde k něčemu víc než jen k pití čaje.

Přesto proti tomu drsnému, ale sytě barevnému venkovu se tu staví protipól: vycíděný městský byt s úhlednou manželkou: vše dokonalé a decentní. Všimněte si, jak tam například dominuje bílá barva, která může asociovat nejen nemocnici, Špicberky (Zbyněkův cestovatelský sen) nebo hrdinovu nespavost, potažmo bílý strop, do nějž v noci civí, ale také estetiku reklam, kde často figurují odosobnělé bílé byty s lidmi oblečenými převážně opět v bílé — a už je jedno, jestli pojišťují, menstruuji nebo perou. Jako by tu proti špinavému venkovu stál svět iluze městského blahobytného čistého života. V kombinaci s tématem krize středního věku jsem v *Dešťové holi* vyčetla i nějaké generační zklamání ze současného kapitalismu, či spíše z toho, že nedošlo k obnově kultury v nejšířším slova smyslu. Jako by Hájiček říkal — lidé se chovají neurvale pořád, ale na venkově lze třeba aspoň normálně usnout.

MV: Tereza, která ať se snaží sebevíc, zůstává maloměřáčkou, což nereflektuje, a postupně je to ničí oba. Román je jasným „Ne“ právě tomuto způsobu života, svět reklamy, svět, kde všichni vypadají skvěle. Nedokážu posoudit, zda se jedná také o zklamání z kapitalismu. Jisté však je, že Hájiček sděluje ve svých románech něco v tom smyslu, že se ten svět dneska nějak vychýlil. Příznačné je rovněž přejmenování „pokoje s krucifixem“ na „pokoj s knihovnou“. Terezin byt, kde je dovoleno Zbyněkovi bydlet, slouží bezesporu jako symbol současnosti.

VS: Ta bílá koresponduje i s jistou mírou sterility manželství Zbyněka a Terezy, ale i možnou fyzickou sterilitou Terezy samotné. V každém případě s barvami Hájiček kompozičně velmi zdatně pracuje. Nevím, jestli knihou prochvívá zklamání z kapitalismu, spíš z hodnot společ-

ností většinou uznávaných (jestli lze takto separovat systém a společnost). Zbyněkův život je ve srovnání s životem Bohuniným procházka růžovou zahradou, jeho krize se místy ukazuje jako nezávažná, byť v ní jde o hledání mužské identity městského „kajcla“; je krizí z nadbytku.

MV: Ještě se několikrát opakuje, že dům, v němž se byt nachází, byl postaven někdy za císaře Franze Josefa. Další odkaz k hodnotám dnes zcela postrádajícím svůj smysl.

Samé krize: mužství, hodnot, vztahů... Má ale společnost opravdu důvod ke krizi? Nejsou ony nejisté hodnoty naopak příslibem větší tolerance?

MV: Domnívám se, že u Hájička jde o téma boje s bezskrupulózními praktikami současnosti nebo s bezohledným myšlením a chováním. Takzvané „ekonomické krize“, které nás v posledních dvaceti letech postihly, nejsou nic proti tomu, co zažili naši prarodiče nebo naši rodiče. Žijeme v době nadbytku. Máme se skvěle.

Tvorba Jiřího Hájička se obvykle spojuje s realismem či realistickým psaním. Co dnes ale znamená být realistou? Nenastane nakonec nějaká realistická éra? Existuje únava z experimentů a postmoderny? Nebo jde o dosažení mírové koexistence mnoha literárních přístupů co výrazu naší nekonečné literární svobody?

VS: Vsadil bych spíš na koexistenci přístupů. Experimenty se dříve či později vyčerpají, třeba v poezii se dál, než se dostal konkretismus, asi jít nedá. Ne vše nové a originální musí být dobré, hodnotné a žádoucí, někdy může být cesta zpět zároveň cestou vpřed. Hezky a zajímavě se k tomu onehdy vyjadřoval Pavel Janoušek ve *Tvaru* v eseji „Dámy a pánové, tenhle pytlík je už vyholenej“ (*Tvar* 6, 2016). Ale definovat současný realismus, to je hodně velký oříšek, nemluvě o rozsahu rubriky...

MV: Jeho psaní je realistické v tom smyslu, že svět, který popisuje ve svých románech, se do velké míry shoduje s představou o aktuálním světě, jakou má jeho čtenář.

9 Myslím, že próze taková jednoduchost sluší, paradoxně jí to rozšiřuje možnosti sdělení, protože není nucena donekonečna problematizovat a tematizovat samu sebe. 6

Eva Klíčová

Myslím, že próze taková jednoduchost sluší, paradoxně jí to rozšiřuje možnosti sdělení, protože není nucena donekonečna problematizovat a tematizovat samu sebe. A *Dešťová hůl* je zároveň příkladem, kdy je román právě i pro svou přímočarost sugestivní, plný detailů a postřehů, drobných i větších dějových kolizí, aniž by se však zatoulal svému hlavnímu naladění a tématu. Má tento text přece jen nějakou slabinu?

MV: K větší životnosti figur bych čekal víc těch sprostých slov, facek a vyražených vrat. A vlastně i sexu. Navíc závěrečný happy end už je taková trošku plichta.

VS: Pro mě byl konec — i při své určité otevřenosti — také až moc pozitivní. Kdo nemá rád šťastné konce, že? Trochu mi ovšem unikala motivace Tondova jednání — proč by si mentálně ne zcela způsobilý člověk, notabene po těžkém úraze, schovával tak komplikovaně peníze a dokumenty? Toto místo působí trochu jako z nouze ctnost.

Vše zkrátka plyne mírně jako jihočesky vlídná krajina, žádná syrovost a zvrácenosti, jen všednodenní neurčitá tíseň. Taková rebelie jako jít z Písku přes Putim do „Budějč“, a to patří mezi ty, kteří Švejka nepovažují za pouhou taškařici. Nakonec i předchozí *Rybí krev*: román, kde i budování přehrad a likvidace vesnic tone v melancholickém nádechu. Jak vůbec hodnotíte *Dešťovou hůl* ve srovnání s ostatními autorovými romány?

MV: Musím se přiznat, že je mi to sympatičtější než konspirátorství třeba takového Václava Kahudy. Vzдор ve smyslu teatrálního vystupování proti neřádu mně u Hájíčka nechybí. Co se týče vztahu k ostatním Hájíčkovým textům, tam je zřejmé, že autor motivicky těží ze své předchozí, hlavně povídkové tvorby, jeho styl se mi však zdá vyzrálejší než třeba v *Rybí krvi*, kterou jsem považoval již tehdy za velmi podařené dílo.

VS: Hájíček se jako prozaik již dříve našel a stabilizoval a, jak píše Martin, *Dešťová hůl* je ještě o něco vyzrálejší než předchozí díla. O rebelství platí, že my Češi nejsme národem buřičů, takže tou neschopností radikálnějšího vzdoru jako by se autor přiznával k již traktované realističnosti knihy. Nějakého toho Kozinu zkrátka dnes nalezneme jen těžko, jsou pro nás typické spíše bouře ve sklenici piva, jak zpívá Vláda Merta.

Vladimír Stanzel je gymnaziální učitel češtiny a literární kritik.

Martin Vaněk je kurátor a literární kritik.